

OSMANLI YÖNETİMİNİN ORYANTALİST İNŞASI The Orientalist Construction of the Ottoman Governance

Gülay YILMAZ

gulay.yilmaz76@gmail.com

ÖZET

Oryantalizmi ilk olarak Edward Said formüle etmiş ve tartışmıştır. Kendisi bunu yaparken daha çok İslam ve Araplara karşı yaklaşımlara yoğunlaşmış, bunun için de 'Batı'da' yazılmış edebi metinleri incelemiştir. Oryantalizmi tanımlaması açısından alana yaptığı katkı paha biçilmezdir. Bu makale ise on altıncı yüzyıldan modern zamanlara kadar ki dönemde Batı'nın Osmanlı İmparatorluğu'nu, özellikle Osmanlı yönetim biçimini, nasıl algıladığına konsantre olacaktır. Amacı Avrupa metinlerinde Osmanlı yönetimini tanımlarken karşılaşılan Oryantalist eğilimleri göstermektir.

Makale ilk olarak on altı ve on yedinci yüzyıl seyyahlarının metinleri arasından seçilmiş bazı eserleri değerlendirecektir. Bu inceleme sonucu göstermektedir ki Osmanlı İmparatorluğu'na karşı teorik tabandan yoksun genel bir yaklaşımın bu dönemde var olduğudur. Seyyahlar imparatorluğu tiranlık olarak değerlendirmiş fakat tiranlığın tanımını son derece muğlak bırakmışlardır. İkinci bölüm, Aydınlanmacı düşünür Montesquieu'nun 'Doğulu despot' modelini inceler. Montesquieu en kötü yönetim biçiminin 'Doğulu despotizm' olduğunu ve bunun en iyi örneğinin Osmanlı İmparatorluğu olduğunu iddia etmiştir.

Son kısımda Max Weber'in 'Sultancılık' fikri incelenmektedir. Makale Osmanlı İmparatorluğu hakkındaki Oryantalist yargıların Weber'in onları içselleştirmesiyle nasıl modern sosyal teoriye taşındığını göstermektedir. Weber yeniçeri ordularının köleliğini temel alarak Osmanlı'daki yönetimin de toplumunda özgürlüklerden uzak olduğunu savunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Osmanlı İmparatorluğu, Oryantalizm, Osmanlı yönetimi, tiranlık, on altı-on yedinci yüzyıl seyyahları, Montesquieu, Doğulu Despot, Sultancılık, Max Weber, kölelik, devşirme

ABSTRACT

Edward Said formulated and discussed Orientalism for the first time and he concentrated more on the attitudes mostly towards Islam and the Arabs. He mainly examined the literary texts that were produced by the "Western mind." By defining Orientalism as a discourse, he made an invaluable contribution to the field. This article, however, concentrates on the European perception of the Ottoman Empire starting from the sixteenth century until the modern times in terms of the interpretations about the Ottoman governance. It aims to show the Orientalist tendencies in European texts in describing the Ottoman government.

It begins with the examination of selected texts written about the Ottomans by the sixteenth and seventeenth century travellers. The article determines that the general approach towards the Ottoman Empire lacked a theoretical base although the travellers did define the empire as a tyranny. The definition of tyranny, however, was quite ambiguous. In the second part, the article concentrates on the Enlightenment thinker Montesquieu and his model of "Oriental Despotism." Montesquieu argued that this was the worst governance method and the Ottoman Empire was the perfect example of it. In the final part, "Sultanism" of Max Weber was outlined. The article tries to show how Orientalist assumptions about the Ottoman Empire carried to modern sociological theory through Weber's internalization of them. Weber argued that the enslaved janissary army caused both the Ottoman government and society to lack all kinds of freedom.

Keywords: Ottoman Empire, Orientalism, Ottoman governance, tyranny, sixteenth-seventeenth century travellers, Montesquieu, Oriental Despotism, Sultanism, Max Weber, slavery, devshirme.

Doğu, Oryantalist diskurda her zaman Batının “ötekisi” olarak inşa edilmiştir. Oryantalist söylem Batı’nın Yunanlılar, Romalılar ve sonra da Orta Çağ Avrupa’sından geldiğini iddia ederek kendisine bir devamlılık yaratmıştır. Bu devamlılık ondan farklı olanın vurgulanması ile daha da güçlendirilir. Oryantalizm sürekli durağan ve aşağı olan bir tarihsel varlığı Batının zıddı olarak tanımlar. Bu tarihsel varlık Doğudur.¹

Doğuyu Avrupa literatüründe temsil eden önemli bir siyasi oluşum ise Osmanlı imparatorluğudur. Bu makalede on altı ve on yedinci yüzyıllarda Avrupa’nın Osmanlı İmparatorluğunu nasıl algılaya geldiğinin kısa bir tarihsel geçmişi sunulacak ve bu algının on sekizinci yüzyılda “Doğulu Despot” modeliyle nasıl değiştiği gösterilecektir. Batının Osmanlı İmparatorluğu’na bakışını incelerken Weber’in yorumlarından bahsetmek de son derece önemlidir. “Doğulu Despot” modeli temelinden yola çıkarak Weber “Sultancılık” fikrini oluşturmuştur ki bu teorisinde Weber Osmanlı yönetim biçimini incelemiştir.

Bahsi geçen yaklaşımların özellikle Osmanlı yönetimine nasıl baktıkları bu makalenin odağını oluşturur. Bu makalede tartışılan yazarlar Osmanlı İmparatorluğu’nu birçok açıdan değerlendirmişlerdir. Ancak, makale kölelik, Osmanlı idari ve askeri sınıfı, yönetim şekli, özgürlük gibi bazı ana temaların bu yazarlar tarafından nasıl ele alındığına ve bu temalar ışığında Osmanlı’nın Avrupa’da ne şekilde tasvir edildiğine yoğunlaşacaktır. Bu temalara olan ilgi Osmanlı yönetici elitinin köle olup olmadığına, ve bu grubun statüsünün daha derin bir analizini nasıl yapabileceğimize dair yapılan daha geniş araştırma konusunun bir alt başlığı olarak ortaya çıkmıştır.

Bu soru ekseninde yapılan araştırma ortaya koymuştur ki literatürde devşirmelikle veya “köleleştirilmiş” elitler ile ilişkilendirilmiş ve henüz yeterince tartışılmamış olan ağır çağrışımlar vardır. Bu çağrışımlar Osmanlı yönetici elitleri ile ilgili Oryantalist argümanların içinde gizlidir.

¹ Edward Said, *Orientalism* (New York: Vintage Books, 1978), 207.

Osmanlı toplumu askeri ve reaya olarak ikiye bölünmüş bir toplumdur, en azından idari açıdan. Fakat, akademik çalışmalar, özellikle on altıncı yüzyıl sonrasında birçok durumda bu sınırların oldukça muğlak olduğunu göstermiştir.² Oryantalist argümanlarda ise devşirme sisteminden gelen idareci elit tabaka Sultan'ın "köleleri" olarak tanımlanmıştır. Aynı şekilde yeniçeriler de Sultan'ın köle ordusunun askerleridir. Argümana göre, despot Sultan'ın toplum üzerindeki gücü bu kölelerin sadakati sayesinde artmaktadır. Reaya ise varoluşu gereği sessiz ve itaatkardır. Toplumun ve elitlerin özlerine dair olan bu özellikler toplumda hiçbir özgürlük isteminin oluşmamasına yol açmıştır. Bu algı Osmanlı İmparatorluğu'nda hiçbir erdemin ve Batı'daki anlamında özgürlüğün ve özgürlük sonucu ortaya çıkmış bir şehir kültürünün üretilmediği inancına yol açmıştır.

Bu makalenin konsantrasyonu Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'da gösteriliş şeklinin nasıl Oryantalist bir inşaya dönüştüğünü göstermektir. Bu Doğu'ya ve özelde Osmanlı İmparatorluğu'na bakıştaki geçişi gösterebilmek için makale on altıncı ve on yedinci yüzyıllardaki seyyah ve diplomatların yazılarını inceleyecektir. Bu sebeple, Marcantonio Barbaro, Bernardo Navagero ve Lazaro Soranzo gibi Venedikli diplomatların elçi raporları; Osmanlı İmparatorluğunu ziyaret etmiş iki önemli İngiliz tarihçi Richard Knolles ve Sir Paul Rycau'nun yazıları; on altıncı yüzyıl seyyahı Fransız Nicolas Nicolay; Flaman diplomasi Ougier Ghiselin de Busbecq incelenmiştir.

On altıncı ve on yedinci yüzyıllarda imparatorluğa karşı yazarların tavrı tespit ettikten sonra Aydınlanma Çağı'nda bu tavidan daha teorik bir çerçeveye nasıl geçildiğine odaklanılmıştır. Bunu yaparken ki amaç tek bir düşünürün metin analizini yapmak değil Osmanlı İmparatorluğu'nu Doğu'nun bir parçası olarak yorumlayan fikirlerin değişimini sunmaktır.³ Bu çalışmada özellikle Max

² Metin Kunt, *The Sultan's Servants: The Transformation of Ottoman Provincial Government, 1550-1650* (New York: Columbia Üniversitesi Yayınları, 1983).

³ Kaynak eleştirisi yolu ile Aydınlanma Çağı düşünürlerinin kaynaklarını tespit edip onları nasıl kullandığını araştıran çalışmalar yapılmıştır. Örneğin, Geoffrey Atkinson, *Les Relations de voyages du XVIIe siècle et l'évolution des idées: contribution à l'étude de la formation de l'esprit du XVIIIe*

Weber'in Doğu hakkında yazdıklarına büyük etkisi olan Aydınlanmacı düşünür Montesquieu'nun "Doğulu Despot" teorisi değerlendirilmiştir.

Weber Osmanlı tarih yazımında oldukça faydalı olan "ataerkil bürokrasi" kavramı haricinde pek de kullanılmamıştır.⁴ Fakat, Weber'in Doğu'ya karşı Oryantalist yaklaşımı genelde Osmanlı İmparatorluğu hakkında özelde devşirme sistemi hakkındaki çalışmalarda kendini fazlasıyla hissettirir. Bu sebeple de açıkça ortaya konması gerekmektedir.

Avrupalı Seyyahlar

Uzun süren Osmanlı döneminde diplomatların, hacıların, esir, tüccar, misyoner ve seyyahlar gibi birçok kişinin sayıyız seyahat notları yazılmıştır. Bu kaynakların odak noktası yazan seyyahın motivasyonuna göre değişiklik göstermiştir; örneğin, bir tüccarın notlarında ticaret yolları ve pazarlar önem kazanırken bir diplomat için olası bir savaşta Osmanlılardan gelebilecek bir tehlikeyi hesaplamak daha önem arz eder. Bu seyahat notları Batılıların Doğu'yu gözlemlediği birinci el kaynak olduğu için tarihçiler için de değerli kaynaklar olagelmışlerdir.

On sekizinci yüzyıla kadar gelen seyahat kayıtları Doğu'ya karşı herhangi bir teorik yaklaşım sergilememektedir; fakat kayıtlarda "Doğulu Despot" teorisinin temellerini oluşturacak bazı ortak eğilimler ve fikirler tespit edilebilmektedir.⁵ Buradaki amaç seyahat dokümanlarını incelemekten ziyade

siècle (Paris: E. Champion, 1924); Muriel Dodds, *Les Réécrits de voyages: sources de L'Esprit des lois de Montesquieu*, (Paris: Champion, 1929); veya daha yakın tarihli bir çalışma için John Greville Agard Pocock, *Barbarism and Religion*, cilt. 4: *Barbarians, Savages and Empires* (Cambridge: Cambridge Üniversitesi Yayınları, 2005).

⁴ Carter Findley, *Bureaucratic Reform in the Ottoman Empire: The Sublime Porte 1789-1922*, (Princeton: Princeton Üniversitesi Yayınları, 1980); Hülya Canbakal, *Society and Politics in an Ottoman Town: Ayntab in the 17th Century*, (Leiden, Boston: Brill Yayınları, 2007). Canbakal Weberian çerçevenin önyargılı "Doğu Şehri" kavramı sebebiyle artık kullanılmadığını fakat Weber'in teorisinin Osmanlı şehirlerini bazı açılardan keşfetmeye yarayacağını ifade eder. A.g.e., 180.

⁵ Aslı Çırakman, *From the "Terror of the World" to the "Sick Man of Europe" European Images of Ottoman Empire and Society from the Sixteenth Century to the Nineteenth Century* (New York, Washington: Peter Lang, 2002), 105.

Osmanlı İmparatorluğu'nu anlatan Oryentalistler arasında ortak olan fikirleri Venedik, İngiltere ve Fransa'dan örneklere bakarak tartışmaktır.

1503'ten 1570'lere uzanan zamanda yazılmış 62 Venedikli diplomatın raporlarını derleyen Lucette Valensi'nin çalışması Osmanlılara karşı tepkilerin çelişik olduğunu gösterir. Bazı açılardan Sultan'ın gücünden adeta büyülenmiş gibidirler. Serinin ilki olan 1503'teki Gritti'nin raporu Büyük Senyör'u dünyanın en büyük gücü olarak tanımlar; 1552'de Margo Minio Büyük Senyör için en güçlü hükümdar diyecektir. Bu tip referanslar oldukça sık görülür.⁶ Vergi gelirlerinin bolluğu, sınırsız servet, ordunun her an ve düzenli iaşesi, disiplinli insan kaynakları Venedikli diplomatlarda neredeyse hayranlık uyandırmıştır.⁷

Fakat şu kesindir ki yönetim gücünü Hıristiyan doğumlu kölelerden alan bir düşmandan bahsetmektedirler. Bu diplomatlar için askeri ve idari kadroların “teslimiyetini” anlamak neredeyse imkansızdır.⁸ Bu kadroların İslam'ı kabul etmenin ötesinde Hıristiyanlıktan nefret etmelerini, ordunun disiplinini, askerlerin sebat etmesi ve imparatora ve halka adanmışlıklarını Lucette Valensi “itaatkarlık” kelimesiyle dile getirmiştir.⁹

İstanbul'da balyo olan ve 1553'te imparatorluk hakkında rapor hazırlayan Navagero devşirme sistemine bir bölüm ayırmıştır. Devşirilen çocukların dört sarayda almış oldukları eğitim zihnini meşgul eden temel konulardan biridir. Tasvirleri sadece bilgilendirici değil aynı zamanda da betimleyici bir tablo çizmektedir. Navagero ne zaman savaş çıksa on dört milletin Osmanlılara çocuk verdiğini sarayların çocuklarla dolduğunu belirtir.¹⁰ Son derece

⁶ Lucette Valensi, *Venice and the Sublime Porte, the Birth of the Despot*, çev. Arthur Denner (Ithaca, Londra: Cornell Üniversitesi Yayınları, 1993), 24.

⁷ A.g.e., 27-29.

⁸ A.g.e., 24. Marcantonio Barbaro 1573'te şöyle yazmıştır “Tüm zenginliğin, gücün, hükümetin, kısacası tüm Osmanlı devletinin doğuştan Hıristiyan olan ve bir çok değişik yöntemle köleleştirilmiş ve Muhammedin inancına sapmış olan insanlar tarafından kurulmuş ve onlara teslim edilmiş olması gerçekten ciddi bir değerlendirmeyi hak etmektedir.”

⁹ “İtaatkarlık” kelimesi için spesifik olarak kullanılan bir terim orijinal metinde bulunmamaktadır. Fakat raporlarda “l'estrema unione” ileri düzeyde birlik ve “soldati che compancier al loro signore” askerlerin Senyörü memnun etmesi gibi tabirler sıkça geçmektedir.

¹⁰ Malesef, kaynak bunların hangi milletler olduğunu belirtmez.

rasyonel ve sistematik bir işleyişle Hıristiyan çocukların getirildiğini, yetenek ve maharetlerine göre ayrıldıklarını ve resmi kadrolarına atanana kadar tam zamanlı okullarda eğitildiklerini söyler.¹¹

Navagero yeniçeri ordusunun disiplininden, onlara silahlarını, kıyafetlerini veren zenginlikten ve sahip oldukları güçlü bağdan etkilendiğini açıkça ifade eder.¹² Fakat, yeniçerilerin Sultan'ın ölümünde “zincirlerinden kurtulmuş şeytanlara” dönüştüğünü ve otorite tarafından affedilmek için yerel halka saldırdıklarını ve suç işlediklerini de vurgular.¹³ Bu arada bu raporların Venedik'i imparatorluğun güçlü ve zayıf noktaları hakkında ileride stratejiler geliştirmek için kullanabilecek bilgileri aktarmak amaçlı hazırlandığını tekrardan hatırlamakta fayda vardır. Bu sebeple, askeri gücün fazlaca vurgulanması beklenen bir konu olmalıdır. Diğer taraftan, Osmanlılar da muhtemelen düşmanlarına sarsılmaz ve tutarlı bir imaj sunmak isteyeceklerdir.

Venedikli elçiler için ilgi çekici olan bir diğer konu ise asaletten gelen bir aristokrasinin Osmanlı sisteminde bulunmayışıdır. Venediklilerin gözünde imparatorun gücüne göğüs gerebilecek tek şey kan bağı ile gelen bir aristokrat sınıftır. Bu olmadan, imparator sınırsız bir güce sahip olacaktır. Marcantonio Barbaro Sultan'ın sadece dilsizleri, hizmetlileri ve kadınlarıyla konuştuğunu ve devlet adamlarının onunla yalnızca seremonilerde ve kamusal alanlarda konuşabildiğini şaşkınlıkla not eder.¹⁴ Kendi toplumlarında meşru bir elite sınıfının üyeleri olarak, asillerin olmamasını Venedik'teki uygulamanın zıddı, anti-Venedik, “doğru varoluşun” zıddı olarak görmüşlerdir.

Lazaro Soranzo'nun 1598'deki kayıtları Türkler ve Hıristiyan prensler arasındaki ilişkiler, savaş ve barışın şartları, ve Venedik'in barışı sürdürebilmesi için neler yapması gerektiği üzerinedir. Soranzo babasının Türklere karşı

¹¹ Bernardo Navagero, “Relazione Dell'Impero Ottomano,” *Relazioni Degli Ambasciatori Veneti al Senato*, cilt. 1., (Firenze, 1840), 49-50.

¹² A.g.e., 48.

¹³ A.g.e., 57.

¹⁴ Valensi, *Venice and the Sublime Porte*, 41.

savaşırken öldürüldüğünü ve devletin ve barışın çıkarına olacak şekilde yazmayı tercih ettiğini belirtir. Fakat, kitabındaki dil dramatik değildir. Kısaca dönemin sultanını, saraydaki makamları ve imparatorluğun güçlerini tanıtır. İmparatorluğu bir tiranlık olarak tanıtmaya rağmen Osmanlı ordusunun büyük bir disipline sahip olduğunu ve Batı'nın bundan mahrum olduğunu belirtir.¹⁵

Deniz gücünün etkisini daha düşük görür fakat İstanbul Pera'dan ve Buda'da Belgrad'dan gelen silah ve kurşunun bolluğundan bahseder. Venedik büyükelçisi Osmanlı devletinin zenginliğinin altını özellikle çizer. Onun için, sultanın sahip olduğu inanılmaz meblağdaki altın tımar sisteminden gelmektedir. Tımar sistemi sultanın üç yüz bin askeri hiçbir ödeme yapmadan hazırda bekletmesini sağlamaktadır.¹⁶ Zenginliğin diğer nedenlerini zenginlerin mülklerine el koyma hakkı olması, Hıristiyan tebaanın ödediği cizye ve Hıristiyan prenslerin hayır işleri olarak listelemiştir.

İngiltere'de de imparatorluğa karşı benzer bir tavrı görüyoruz. Anlamak ve ilişki kurmak istedikleri bir tiranlıkla karşı karşıya olduklarını düşünmekteydiler. Örneğin, Richard Knolles (1545-1610) Lazaro Soranzo'yu okumuş ve *The General Histoire of the Turkes* (Türklerin Genel Tarihi) kitabında ona referans da vermiştir.¹⁷ Knolles özellikle İngiltere'nin Osmanlı İmparatorluğu ile ticaretine devam etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Gene de sultanın yönetim biçiminin tiranlık olduğunu ve bunun iki nedeni olduğunu söyler: birincisi, tebaasını silahsızlandırması; ikincisi, kölelerden oluşan idari ve askeri zümrenin olması.¹⁸ Özel mülkiyetin ve aristokrasinin olmaması da gene tiranlık rejiminin

¹⁵ Lazaro Soranzo, *The Ottoman of Lazaro Soranzo*, çev. Abraham Hartvvell (Londra: John Windet, 1603), 30.

¹⁶ A.g.e., 33-35.

¹⁷ Richard Knolles, *The General Histoire of the Turks, From the First Beginning of That Nation to the Rising of the Ottoman Familie: With all the Notable Expeditions of the Christian Princes Against Them* (Londra: Adam Islip, 1603).

¹⁸ A.g.e, bölüm: "A briefe discourse of the greatnesse of the Turkish empire: as also wherein the greatest strength thereof consisteth, and of what power the bordering princes, as well Mahometanes as Christians are in comparison of it." [bu bölümde sayfa numarası yoktur.]

özellikleri olarak sunulur.¹⁹ Knolles'e göre, acımasızlık, şiddet ve kölelikten kaynaklı Osmanlı'da sürekli devam eden savaş hali kaos ve dengesizlik yaratmaktadır ki bu da tiranlık olarak kabul edilen siyasi rejimin temel karakteristiğidir.

Sir Paul Rycaut (1629-1700) üç önemli eser yayınlamıştır, *The Present State of the Ottoman Empire* (1666) [Osmanlı İmparatorluğu'nun Günümüzdeki Hali]; *History of the Turkish Empire from 1623 to 1677* (1679) [Türk İmparatorluğu'nun Tarihi- 1623'ten 1677'ye Kadar] ki bu çalışma hem Knolles'in Genel Türk Tarihi çalışmasının bir devamı hem de üç ciltlik ilk eserinin çekirdeğidir. Son olarak *The Present State of the Greek and Armenian Churches* (1679) [Yunan ve Ermeni Kiliselerinin Bugünkü Hali]. Rycaut bu eserlerde ana konusu olan Türklere karşı oldukça analitik bir yaklaşım sergilemektedir. Çalışmalarının amacını Türk hükümetinin, siyasetinin ve geleneklerinin taslağını Kralı göz önünde bulundurarak ve Kralın ilgilendiği konular dahilinde çizmek olarak belirtmiş ve seyyahlar gibi “karşılıklı konuşma ve hayranlık” çerçevesinde değerlendirme yapmayacağını eklemiştir.²⁰

Rycaut'a göre, Osmanlı'yı farklı kılan temel öge aristokrasinin olmamasıdır. “Eski aristokrasinin” yıkıldığını vurgular ve onurun kişilere değil makamlara verildiğini söyler. İnsanlar kanla gelen asalet sonucu değil sultanın “desteklemesi” ile yükselmektedir. Bu çizgide, mülke el koyabilme ve kardeş katli de değerlendirilmiştir.²¹

Venedik örneğinde olduğu gibi İngiliz metinlerinde de Osmanlı rejimi bir tiranlık olarak ortaya çıkmaktadır. Bu rejimin genel özellikleri aristokrat sınıfın eksikliği ve köle askeri ve idari bir zümrenin onun yerini almış olmasıdır.

¹⁹ Çırakman, *From the “Terror of the World”*, 62-63.

²⁰ Paul Rycaut, “The Epistle Dedicatory,” *The Present State of the Ottoman Empire* içinde (Londra: John Starkey ve Henry Brome, 1668), 1-3.

²¹ C. J. Heywood, “Sir Paul Rycaut, A Seventeenth-Century Observer of the Ottoman State: Notes for a Study,” Ezel Kural Shaw ve C. J. Heywood, der., *English and Continental Views of the Ottoman Empire 1500-1800* içinde (Los Angeles: Kaliforniya Üniversitesi Yayınları, 1972), 45.

Devşirme elit sisteminin başarıya dayalı atamaya dayanıyor olması bir çelişki olarak ortaya konulup ve eleştirilmektedir. Aristokrasinin yokluğunun sultanı denetimsiz bıraktığı vurgulanır. Tüm bu eleştirilere rağmen, orduda disiplin yaratma ve bir servet oluşturma yöntemleri genelde övgü ile değerlendirilmekte Osmanlı devleti her zaman iyi ilişkiler kurulması gereken meşru bir iktidar olarak sunulmaktadır.

Erken on altıncı yüzyıl seyyahlarından Fransız Nicolas Nicolay (1517-1583) kölelik konusuna eğilmiştir. Diğer yazarlar gibi Hıristiyanların köleleştirilmesini tiranlık olarak yorumlamış bunun sivil toplumu yok ettiğini iddia etmiştir. Cezayir’de “onursuz mesleklerde”²² işçi olarak çalıştırılan köleleştirilmiş Hıristiyanlardan veya Trablus’ta Sicilya ve Malta’dan satın alınmış fakir Hıristiyanların “Türklerin pazar dedikleri yerlerde” çalıştırıldıklarından bahseder.²³

Nicolas yeniçerilere bir bölüm ayırmıştır. Ordunun başarılarını över ve bu orduyu İskender’in iktidarını yaymasında etkili olan Makedonya’nın Falanks ordusunun benzeri olarak değerlendirir.²⁴ Falanks ordusu aslında Oryantalist tarih yazımında Roma Lejyonlarına misal oluşturmuş Batı’ya ait bir ordu tipi olarak değerlendirilir. Bu sebeple Nikolasi’nin bu benzetmesi övgü içermektedir. Fakat, bir Hıristiyan olarak Osmanlı ordusuna adam toplama yöntemini onaylamaz. Çocukların ailelerinden kaçırıldığını savunur ve onların “yalancı peygamber Muhammed’in muğlak ve kör inancını kabul etmek için gerçek yasadan ve Hz. İsa’nın ışığından alındığını” söyler.²⁵ Tepkisi daha çok çocuklara yönelmiştir. Onların yabani ruhlarını kirli bulur çünkü büyüdükleri zaman dahi ailelerini ziyaret etmezler.²⁶

²² Nicolas Nicolay, *Dans L’empire de Soliman le Magnifique*, (Yayın yeri belirtilmemiş: Press du Cnrs, 1989), 65.

²³ A.g.e., 83.

²⁴ A.g.e., 156.

²⁵ A.g.e., 156. “[ils sont] induits à délaisser la vraie loi et lumière de Jésus-Christ pour ensuivre l’obscur et aveuglée sect du faux prophète Mahomet.”

²⁶ A.g.e., 154.

On altıncı yüzyılın seyahat notları imparatorluğun siyasi karakterini meşru bir hükümet olarak değerlendirmiştir. “Tiranlık hükümeti” getirilmiş tek tip bir tanımlama değildir. Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu farklı siyasi kategorilere tabii tutulmuştur. Bunun güzel bir örneği Osmanlı rejimini “senyörler hükümeti” olarak tanımlayan Jean Bodin’dir (1529/30-1596). Bodin’e göre “senyörler hükümetinin” tiranlıktan farkı tiran olanların halkın ihtiyaçlarını gözetmemesidir.²⁷ Bodin Osmanlı rejimine dair değişik görüşlere güzel bir örnek oluşturmaktadır.

Fakat, on altıncı ve on yedinci yüzyıllarda Osmanlı rejimini açıklayan hakim yorumlar tiranlık yönetimi fikri etrafında kurgulanmıştır. Bu yorumlarda tiranlık tanımı oldukça muğlak bir şekilde yapılmıştır.²⁸ Teorik bir altyapı olmaksızın tiranlık fikri imparatorluğun Hıristiyanlara karşı tutumuna referans verir. Fakat, tiranlık her zaman olumsuz çağrışımlarla yüklü değildir. Rycout, kendi deyimiyle haklı ile haksızı aynı kefeye koymayan böyle güçlü ve başarılı bir hükümdarın kölesi olmanın bir onur olacağını “itiraf” etmiştir. Baskı varsa da bu haklı ve haksıza uygulanışta farklıdır.

Osmanlı İmparatorluğu’na gönderilmiş Felemenk diplomat Ogier Ghiselin de Busbecq merkezi devletin gücünden ve sultana özellikle yeniçerilerin göstermiş olduğu sadakatten fazlasıyla etkilenmiştir.²⁹ Venedikli yazarlar Osmanlıların tüm dünyaya hükmeden bir yönetimi başaracaklarını öngörmektedirler ki bu ortaçağ düşünürleri arasında genel kabul görmüş bir düşünce idi.³⁰ Bir çok açıdan tiranlık övülen bir rejimdi ki bu on sekizinci yüzyılda

²⁷ Thomas Kaiser, “The Evil Empire? The Debate on Turkish Despotism in Eighteenth Century French Political Culture,” *The Journal of Modern History* 72 (Şikago, 2000), 10.

²⁸ A.g.m., 11.

²⁹ Ogier Ghiselin de Busbecq, *The Turkish Letters of Ogier Ghiselin de Busbecq*, Imperial Ambassador at Constantinople 1554-1562, çev. Edward Seymour Forster (Oxford, 1968).

³⁰ Valensi, *Venice and the Sublime Porte*, 48-50. Hegel ve Marks’tan önce genel kabul gören teori dünya tarihini dört hükümlerlik dönemine ayırmıştı. Babil-Asur, İran, Yunan ve Roma krallıklarının sonuncu hükümlerlikçe takip edileceğini ve bu sonuncusunun evrensel hükümlerlik olacağına inanıyorlardı. Osmanlı İmparatorluğu son hükümlerlik olarak görülmesi de evrensel hükümlerliğin güçlü bir aday olarak değerlendirilmekteydi.

despotluk teorisi altında Osmanlı İmparatorluğu'nun Oryantalist inşasından tamamen farklıydı.

Osmanlı'yı tiranlık olarak tanımlarken kullanılan tüm faktörler onu despot bir rejim olarak tanımlayan on sekizinci yüzyıl düşünürleri tarafından da vurgulandı. Hıristiyan tebaaya davranış, devşirme sistemi ki bu imparatorluğun Hıristiyanlığa karşı uyguladığı en büyük zulüm olarak görülüyordu, sadık askeri ve idari köle zümresi ve sultanın gücünü dengeleyecek bir aristokrasinin olmaması gibi karakteristikler hem tiranlık hem despotluk tanımlarında kullanılmıştır. Fakat, despotizm tanımlarında bu özelliklerin çok daha ayrıntılı betimlendiğini ve teorik bir çerçeveye oturtulduğu görülmektedir.

Aydınlanma Çağı: Montesquieu

On sekizinci yüzyılda Osmanlı adetleri ve tarihi üzerine kitap yayınlarında düşüş görülür. Fakat, Antik çağa ve Antik devletlerin tarihine dair kitap ve seyahat notlarında bir patlama yaşanır.³¹ Önemli olan artık Osmanlıları anlamak değildir. Bu artık tüm Avrupa'da iyi yönetimin nasıl olduğu tartışmalarının önem kazandığı bir dönemdir. Bu tartışmalarda Osmanlı İmparatorluğu büyük bir odak noktası haline gelir. Özellikle Fransız siyasi kültüründe bu önem daha da hissedilmektedir. Osmanlı Avrupa'daki yönetim biçimleri üzerine süren tartışmalarda en kötü yönetim biçiminin temsilcisi haline gelmiştir.³² Temel ilgi Osmanlı'yı Doğulu Despot stereotipine oturtmaktır.

Despot Osmanlı yönetimi vurgusu Batı kültürü için Yunan-Romalı yönetimi kadar önemlidir. İkincisi yeni ortaya çıkmış “Batılı Cumhuriyetçilik” rejiminin ve çağdaş Batı'nın atası olarak kabul edilir. Thomas Kaiser bu dönemde ötekini oluşturmanın önemini sergilemek için dönemin düşünürlerinden özlü alıntılar kullanır. Eğer Antik Yunan ve Romalıları bilmek “hoş” ve “hatta faydalıysa” Türk siyasetini bilmek “zorunlu” ve “nerdeyse kaçınılmazdır,” çünkü

³¹ Çırakman, *From the “Terror of the World” to the “Sick Man of Europe”*, 106.

³² Kaiser, “The Evil Empire?,” 9.

Osmanlılar “bizi direkt olarak etkiler.”³³ Batı siyasi sistemini ve toplumunu tanımlarken Osmanlı İmparatorluğu’nu despotizmin vücut bulduğu yapı olarak sunarak en kötü yönetim biçiminin timsalini yaratmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu’nun mükemmel örnek olarak gösterildiği despotizmin teorisini ilk Montesquieu yazar. Montesquieu Doğu hakkındaki inanışlara sistematik bir yorum getirmektedir. Kitabı *Kanunların Ruhunu*’nda çoğunlukla Rycout ve Chardin gibi seyyahların Türkiye ve İran hakkındaki yazılarını kendi kurguladığı despotik rejimin prensiplerini desteklemek için kullanır.

Montesquieu on yedinci yüzyılda üretilmiş metinlerin iddia ettiği tiranlık rejiminin Osmanlı hükümetini güçlü ve başarılı yaptığı görüşüne karşı çıkmış ve despotluk ile liberalizmi iki zıt kutup olarak ortaya koymuştur. Avrupa’nın Hıristiyan krallarının mutlak iradeye sahip olmalarına rağmen bireysel özgürlükleri koruduklarını, Doğulu despotun ise tüm tebaasını top yekûn ezdiğini söyler. Ona göre, köleleştirilen sadece Hıristiyanlar değil tüm toplumdur. Despotizmi keyfi ve muktedir hükümdarın durağan, cahil ve ilkel toplumun üzerinde egemenlik kurması olarak tanımlar.³⁴

Montesquieu vergilendirmeden çocuk bakımına, demokratik hükümetten toplumsal cinsiyete bir çok konuda kanunlar oluşturur. Tespit ettiği kuralları din ve iklime varıncaya kadar hiçbir tarihsel dayanağı olmayan kavramlar aracılığıyla açıklamaya çalışır. Üç tip yönetim vardır: demokrasi, monarşi ve despotluk. Demokrasiye en yakın yönetim İngiltere parlamentosu, monarşiye Fransa, despotluğa da Osmanlı devleti örnek olarak gösterilmiştir.

Tarihsel dayanağı olmayan kavramları arasında en çarpıcı olanı belki de Montesquieu’nun iklim üzerinden yaptığı açıklamalardır. Soğuk havanın damarların elastikiyetini arttırmasının kanın kalbin en ücra köşelerine kadar hareket etmesini sağladığı ve bunun vücudun gücünü arttırdığından bahseder.

³³ A.g.m.

³⁴ Çırakman, *From the “Terror of the World” to the “Sick Man of Europe*, 117.

Sıcak hava ise kasları gevşetir ve uzatır. Bu ise güç ve esnekliğin kaybolmasına yol açar.³⁵ İklimin insan vücudunda yarattığı bu etkilere bağlı olarak sıcak iklimlerde yaşayan insanlar daha duygusal ve tepkisel davranışlar sergilerler. Tutku motivasyonlarıdır; yaşlı adam gibi ürkektirler. Soğuk iklimlerin insanları ise güçlüdür ve mantık ile hareket ederler; genç adamlar gibi cesurdurlar.³⁶ Yazar despotik rejimlerin sadece sıcak iklimlerde hüküm sürebileceğini söyler. Bu coğrafyalar Türkiye, İran, Hindistan, Çin, Kore ve Japonya olarak sunulmuştur ki net bir biçimde tutarsız bir değerlendirmedir.³⁷

Bu topraklarda, insanlar pasif ve tembeldir. Doğuluların özgürlüğe duyarsız kalmaları ve sorgulamadan itaat etmeleri onların özünde olduğundan kendilerini yöneten despotik rejimi fazlasıyla hakkederler. Bu topraklarda, korkudan başka hiç bir erdem hüküm süremez ve sükûnet mutluluğun değil itaatın göstergesidir.³⁸ Toplum mantıkla değil keyfi bir irade ile yönetilir. Halk mülksüz köleler topluluğudur, düzen bozuk olduğu için sürekli devam eden çöküş engellenemez.

Gene de Doğulular arasında en kötüsü Türklerdir. Osmanlı yönetimi altındaki tüm etnik grupların Türklerin bozuk düzeninin esirleri olduğu düşünülür.³⁹ Mesela “asil barbarlar” kabul edilen Tatarlar veya eski şanlı medeniyetlerin devamı olan Yunanlılar gibi. Türklerin doğası gereği var olan despotik rejimi “Doğulu Despotluğun” mükemmel bir örneği ve “Batılı Cumhuriyetçiliğin” tam zıddıdır. Montesquieu’nun çizdiği bu tabloda Türklerin yönetim biçiminin de toplumsal düzenin de öze ait, var oluştan gelen, değiştirilemez özellikler olarak nitelendirildiği görülmektedir. Türklerin “öteki” olması yaşanan farklı pratiklerden değil değişik kalıtsal özelliklerden kaynaklanmaktadır. Doğu öyledir ve onun için yapılabilecek hiç bir şey yoktur,

³⁵ Charles de Secondat Montesquieu, *The Spirit of Laws*, (Şikago, Londra, Toronto: Encyclopedia Britannica, 1952), 102.

³⁶ A.g.e., 102-103.

³⁷ A.g.e., 104-108.

³⁸ A.g.e., 26.

³⁹ Çirakman, *From the “Terror of the World” to the “Sick Man of Europe*, 109.

tıpkı alıp bu coğrafyaları soğuk iklimlere taşıyamayacağınız gibi. On altı ve on yedinci yüzyıl yazarlarının aksine artık burada meselenin Osmanlı'yı anlamak değil Batı'nın öz açısından bir ötekisini yaratmak olduğunu söylemek mümkündür.

“Doğulu Despot” modeli Aydınlanma çağı düşünürleri tarafından kendi yönetimlerinin iç politikalarını eleştirmek amaçlı kullanılmıştır. Montesquieu Fransız monarşisini eleştirmek için gerekli olan bir kötü yönetim modeli oluşturmuştur. Örneğin, Aziz Bartolomeus Yortusu Kıyımı sonrasında monarşiyi Türk despotluğuna benzeterek eleştirmiştir.⁴⁰ Bu standart despot modeli Fransız monarşisi tarafından da kendisine yöneltilen suçlamaları kışkırtmak için kullanılmıştır.⁴¹ “Doğulu Despot” modeli on sekizinci yüzyıl Avrupa'sındaki siyasi tartışmalarda iz bırakmış ve Karl Marx'ın “Asya Tipi Üretim Tarzından” Max Weber'in “Sultancılık” fikrine kadar bir çok teorik çalışmanın temeli olmuştur.⁴²

Max Weber

Max Weber'in ana araştırma konusu kapitalizmin orijini, özellikleri ve modern kapitalizmin dinden daha doğrusu Protestanlıktan ne kadar etkilenmiş olduğudur.⁴³ Weber dinin evrensel bir olay olduğuna ve insanların düşünüş yapılarını şekillendirdiğine inanarak tüm çalışmalarında dinle ilgilenmiştir. Dini inancın ve onun ekonomiye yaklaşım şeklinin toplumun ekonomik yapısını oluşturmada belirleyici olduğunu düşünür. Tüm dünya dinlerinde özellikle Avrupa medeniyetinin temel karakteristiği olduğunu kabul ettiği “rasyonaliteyi” araştırır.⁴⁴

⁴⁰ Valensi, *Venice and the Sublime Porte*, 91.

⁴¹ Kaiser, “The Evil Empire?,” 13.

⁴² Wittfogel Batılı olmayan despotik gücün yarı-idari sistemi, yani Doğulu Despotluk, Komünist totaliter rejimde tam idari ve tam despotik bir hal almıştır. Karl August Wittfogel, *Oriental Despotism; A Comparative Study of Total Power*, (New Haven: Yale Üniversitesi Yayınları, 1978).

⁴³ Alastair Hamilton, “Max Weber's Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism,” Stephen Turner der., *The Cambridge Companion to Weber* içinde (Cambridge: Cambridge Üniversitesi Yayınları, 2000), 151.

⁴⁴ A.g.e., 153-54.

Sonuç olarak da Protestan çalışma ahlakının Avrupa'nın kapitalist ruhunu ortaya çıkaran en önemli etki olduğunu söyler.

Hindistan, Çin, Asya, Museviliğin ve İslam'ın yaşandığı coğrafyalar Weber'in eserlerinde "Doğuyu" temsil eder.⁴⁵ Batılı olmayan dinler arasında ilk geniş kapsamlı çalışmasını Çin üzerine yapmış Konfüçyanizm ve Püritanizm'i karşılaştırmıştır. Daha sonra Hindistan'daki Hinduizm, Caynizm ve Budizm'i inceler.⁴⁶ Weber İslam'ı hiç ayrı bir başlık altında incelememiştir. İslam hakkında yaptığı yorumlar eserlerinde dağınık olarak bulunmaktadır. Weber günümüzde sosyal bilimlerin kurucusu ve en önemli klasik sosyoloji teorisyenlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple İslam, ve daha özelde Osmanlı İmparatorluğu hakkındaki varsayımları burada diğer yazarlardan daha ayrıntılı tartışılacaktır.

Max Weber iddialarını iki tip üzerinden yapılandırmıştır: Batı ve Doğu. Kendi içlerinde değişkenlik gösteriyor olsalar da bu iki tip mevcuttur.⁴⁷ Kapitalizmin gelişmesini, Batı'da kapitalist modern toplumu üreten ne vardı sorusu çerçevesinde incelemiş, buna paralel olarak Doğu'da kapitalizmin neden gelişemediğini araştırır. Doğu'da kapitalizmin gelişmemesine yol açan "eksiklikleri" sorgulayarak Weber Doğu ile Batı arasında varoluşsal ayrılıkların bulunduğu fikrini benimsemektedir.

Batı'yı Antik Yunan ve Ortaçağ Avrupası'nın devamı olarak göstermek literatürde "geleneğin icadı" olmuştur.⁴⁸ Weber Antik Yunan uygulamalarının neden baz alındığını ve böyle zorunlu bir kalıbın o kökenden modern zamanlara kadar neden devam ettirilmesi gerektiğini hiçbir zaman açıklamamıştır. Onun yerine Avrupa toplumları ile Doğu arasındaki farkı küçümser tarzda açıklamalar

⁴⁵ John Love, "Weber's Orient," Stephen Turner der., *The Cambridge Companion to Weber* içinde (Cambridge: Cambridge Üniversitesi Yayınları, 2000), 172-73.

⁴⁶ Love, "Weber's Orient," 172-200.

⁴⁷ Edward Said, *Orientalism*, (New York: Vintage, 1979), 259.

⁴⁸ Terimin net olarak nasıl kullanıldığını görmek için: Eric Hobsbawm, "Introduction: Inventing Traditions," *The Invention of Tradition*, (Cambridge: Cambridge Üniversitesi Yayınları, 2000).

getirerek anlatmayı ve Doğu toplumlarının her bir farklılığını varoluşsal ayrılık olarak değerlendirmeyi tercih etmiştir.⁴⁹

Oryantalist varsayımların Weber'in eserleri üzerindeki etkisi yeni bir eleştiri değildir. Bu eleştiri ilk Rodinson⁵⁰ tarafından dile getirilmiş, Turner,⁵¹ Said ve Springborg tarafından takip edilmiştir.⁵² Bu çalışmalar, Weber'in Batı modern kapitalizmi üretirken Doğu toplumlarının bunu yapamadığı değerlendirmesine yoğunlaşırken genelde Weber'in hukuk, devlet yönetimi, ticaret, ve ahlak konusundaki yorumları üzerinde durmaktadırlar. Bu sebeple, temel olarak Weber'in Batı şehirlerini incelerken kullandığı "üretim araçları" kavramı üzerinden eleştirilerini getirmişlerdir.

Oysa "savaş araçları" ve "hukuksal araçlar" da Weber tarafından eşit oranda vurgulanmış önemli özelliklerdir. "Hukuksal araçlar" bağlamında Weber gene Doğu ile Batı arasında benzer bir tipoloji ayrımı oluşturmuştur. İki tip adalet sistemini karşılaştırır: "a) Katı ahlak veya diğer ameli değerlere bağlı olarak uygulanan biçimsel yargı [Kadı-adaleti] b) "analojilerden" veya katılmış "geçmiş örneklerden" yola çıkarak uygulanan biçimsel yargı. Bu ampirik yargıdır."⁵³

Weber hukuk tipolojisi oluşturmak için rasyonaliteyi temel kriter olarak kullanmıştır. Rasyonalite sistemli, hesaplanabilir, düzenli, seküler, mantıksal, ve kurala bağlı olmakla açıklanmıştır. Rasyonel hukuk Weber'in tezinde kapitalizmin ön koşuludur. Ancak rasyonel hukuk burjuvazi sınıfının ihtiyacı olan hükümlerin ve idarenin 'hesaplanabilir' olmasını sağlayabilir.⁵⁴ Weber Roma hukukunun rasyonel ve bilimsel hukuk ile Kadı-hukukunun bir karışımı olduğunu iddia eder.

⁴⁹ Engin Isin, *Being Political: Genealogies of Citizenship*, (Minnesota: Minnesota Üniversitesi, 2002), 13.

⁵⁰ Maxime Rodinson, *Islam et Capitalisme*, (Paris, 1966), 99-117.

⁵¹ Bryan Turner, *Islam, State, and Politics*, (Routledge, 1974), 257-86.

⁵² Patricia Springborg, *Western Republicanism and the Oriental Prince* (Oxford: Polity Yayınları, 1992), 9.

⁵³ Weber, *Economy and Society*, 976.

⁵⁴ A.g.e., 980.

Roma hukuku bürokratikleşme sayesinde zaman içerisinde rasyonelleşmiş, mükemmelleştirilmiş tek hukuk sistemidir.⁵⁵

Batı'da gelişmiş olan “rasyonel hukukun” soy kütüğü gene İslam toplumlarını bu nadide gelişimin dışında tutmuştur. Weber’e göre Doğu toplumlarında kullanılan Kadı-hukuku “rasyonel hukukun” tamamıyla zıddıdır. “Rasyonel hukukta” olmayan her şey Kadı-hukukunda vardır. Sistemsizdir, geleneğe bağlıdır ve kutsal güçten ortaya çıkmıştır.⁵⁶ Her bir davanın sonucu kadının keyfi kararına bağlıdır, oysa “rasyonel hukukta” sonuç yazılı ve net kurallara bağlıdır.⁵⁷

Weber’in eserlerinde tüm ‘Batılı’ tarihsel gelişmeler kapitalizmin ortaya çıktığı mekan olan ‘Batı şehrinin’ yaratılmasındaki faktörler olarak sunulmaktadır. İslam toplumları bu gelişmelerden Batılı-Doğulu tipolojisiyle mahrum tutulmuştur.⁵⁸

⁵⁵ A.g.e., 978.

⁵⁶ A.g.e., 976.

⁵⁷ Şeriat teoride katıdır fakat Kadı-hukukunun kurumsallaşmasından ötürü tutarsız ve keyfi bir hal almıştır. Kadının dini rolü vurgulandıkça davanın sonucu daha da kadının kişisel görüşünün etkisi altında kalmış ve dava sonuçları kurala bağlı olmaktan daha da uzaklaşmıştır. Weber katı gelenek ve keyfi yargı kombinasyonunu tüm ataerkil sistemlerin tipik özelliği olarak görür. İslam hukuku Kadı-hukukunun ideal hali olarak gösterilse de Weber İngiliz hukukunun da Kadı-hukuku olarak kabul edilebileceğini ve kapitalizmin İngiltere’de mevcut hukuk sistemine rağmen geliştiğini söyler. Osmanlı tarihçileri de Osmanlı hukuk sistemi ve ortaçağ İngiliz hukuku arasındaki benzerlikleri ortaya çıkarmışlardır. Bu özellik Weber’in hukukun tipolojisi hakkında yürüttüğü mantığı geçersiz kılmaktadır. Bunun en önemli nedeni ise İngiltere’nin modern kapitalizmi geliştiren Avrupa ülkelerinden herhangi bir tanesi değil modern kapitalizmin ortaya çıktığı ilk ülke olması hatta kapitalizmin öncüsü olmasıdır. Buradan yola çıkarak modern kapitalist toplumun ön şartının rasyonel hukuk olduğunu söylemek mümkün değildir. Weber, *Economy and Society*, 976-77; Haim Gerber, *Economy and Society in an Ottoman City: Bursa, 1600-1700*, Jerusalem: The Hebrew Üniversitesi, 1998, 199-200; Patricia Crone, “Weber, Islamic Law, and the Rise of Capitalism”, *Max Weber and Islam*, der. Toby E. Huff (New Jersey, 1999), 253.

⁵⁸ Batı şehrinin kendine has olması beş temel karakteristiktir: 1. kale; 2. pazar yeri; 3. bir mahkeme ve en azından yarı-otonom olan ve sadece o şehir için hazırlanmış yasalar; 4. bir öncesine bağlı bir çeşit kurum, çoğunlukla hukuk uzmanlarından oluşan siyasi bir kurum; ve 5. şehirdeki toplumun sahip olduğu en azından bir kısmı otonom yapı. Weber bu özelliklerin Antik Yunan’da ve ortaçağ Avrupa’sında şehir kültürünün parçası olduğunu ve bunların modern Batı toplumu ile öncesiler arasında bir soy kütüsel bağ yarattığını iddia etmiştir. Dahası, şehre ait özelliklerin Batı’da nasıl oluştuğunu anlatırken bunların bazen Doğu’da da görülebileceğini ama bunun ancak kısmen ve ilkel biçimde olabileceğini ifade eder. Max Weber, *The City*, çev. ve der. Don Martindale and Gertrud Neuwirth (New York: The Free Yayınları, 1966), 81; Max Weber, *General Economic History* (Londra: George Allen & Unwin Ltd., 1927), 316.

Weber'in çalışmalarına antik Yunan ve ortaçağ şehirlerine özgü en önemli kavramlar dayanışma ve yoldaşlık olarak tanımlanır.⁵⁹ Bu kavram ilk olarak şehrin savaşçıları arasında ortaya çıkar. Bu ekseninde Weber, şehirlerin ve şehirlilerin Batı'da ortaya çıkmasını üretim araçlarına olduğu kadar savaş araçlarına da bağlamaktadır.⁶⁰ Savaşçıların statülerini belirleyen öge savaş araçlarına sahip olup olmadıklarına bağlı olarak değişmektedir.⁶¹ Batılı orduların Weber'in gözünde en büyük farkı kendi savaş aletlerine sahip olmaları ve bu sebeple de özgür bir statü kazanmalarıydı.

Sparta ordusu *hoplitalar* ve ortaçağın feodal ordularda olduğu gibi Antik Yunan şehirlerinin ve ortaçağ Avrupa toplumlarının orduları ya şehirlilerin oluşturduğu ordudur ya da özgür bireylerin aşiret bağlarıyla oluşturduğu ordulardır.⁶² Bu ordular "istikrarlı bir şekilde savaş aletlerini taşıma görev ve onurunu dominant grup olma ayrıcalığına dönüştürmüştür."⁶³ Ekonomik birikimlerin rasyonelleşmesi sürecine paralel olarak askeri aktiviteler çok yüksek oranda eğitim gerektiren "mesleklere" dönüşmüşlerdir. Bunun yanı sıra, hükümdarların düzenli orduya ihtiyacı arttıkça ve askeri teknoloji ilerledikçe 'kalıcı askerler' orduya alınmaya başlamıştır. Bu ihtiyaç daha fazla mesleki uzmanlaşma sağlamış ve askeri grubu 'bürokratik bir makam' haline getirmiştir.⁶⁴

Weber mesleki ve mekânsal ilişkilerin Batı'da klan bağlarını çözdüğünü ve bu sayede vatandaşlık kavramının oluşmasına uygun ortamın belirlediğini söyler. Silahlarına sahip olmalarından dolayı özgür olan profesyonel askerler arasında mesleki bağ oluşur. Şehirlerde dayanışma ruhunu geliştiren ilk grup savaşçılardır. Antik Yunan ve ortaçağ şehirlerinde yaşayanlar ise bu dayanışma ruhunu şehirlerini bir saldırı anında savunmak durumunda kaldıklarında geliştirmiştir.

⁵⁹ Weber, *General Economic History*, 319.

⁶⁰ Isin, *Being Political*, 9.

⁶¹ Weber, *General Economic History*, 320.

⁶² Max Weber, *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*, (Londra: Kaliforniya Üniversitesi Yayınları, 1978), 1019.

⁶³ A.g.e., 1018.

⁶⁴ A.g.e., 1019.

Weber'e göre klan bağlarının çözülmesi Hıristiyanlığın kabul edilmesi ile hızlanmıştır. Hıristiyanlık eski gelenekleri derinden sarsmış ve eski bağların yerini almıştır. Zaten Batı'daki geleneksel bağlar büyü ve tabudan oluşmadıkları için güçlü değillerdir. "Ortaçağ şehirlerinin dini cemaatlerinin idari organizasyonlardaki önemli rolü Hıristiyanlığın bu özelliğini gösteren işaretlerden sadece bir tanesidir. Bu özellik klan bağlarını çözerek ortaçağ şehrini mühim derecede şekillendirmiştir. Bunun tam zıddı olarak İslam ise Arap toplumlarının aşiret ve klan bağlarıyla bölünmüşlüğü ile hiçbir zaman başa çıkamamıştır."⁶⁵ Bu sebeple de Doğu şehri değişik aşiretlerin toplamından oluşmuş ve şehir kültürü hiçbir zaman ortaya çıkmamıştır. Bu argümana göre, 'İslami şehir' kabul edilebilecek mekânsal bütünlükte, her bir aşiret ayrı bir mahallede şehrin içinde 'köylerdeymiş' gibi yaşar ve her bir mahalle kendi nüfuzunun etnik ve dini kimliğini yansıtır.⁶⁶

Bu tartışmada incelenmesi gereken bir diğer husus ise 'hukukun doğasının' şehirlerin varoluşunu nasıl etkilediğidir. Weber Batı'daki en önemli hukuksal birikim 'rasyonel' şehir hukukunun, yani 'Burgher hukukunun' on yedinci yüzyılın sonuna doğru oluşmasıdır. Sadece şehirliler için ayrı bir hukuk oluşturulması değil bu yasanın nasıl uygulandığı da şehirli bir topluluğun oluşmasında son derece etkili olmuştur.⁶⁷

Weber 'Burgher hukukunun' ortaçağ Avrupa şehirlerinde 'konsüller mahkemesi' tarafından uygulandığını belirtmiştir. Bu demektir ki, yasa yapıcılar şehirli statüsüne sahip üyelerle birlikte kalıcı bir siyasi kurum geliştirmiştir.⁶⁸ Bu

⁶⁵ Weber, *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*, 1244.

⁶⁶ Turner, *Islam: Islam, State, and Politics*, 100. Ayrıca bkz. Bryan Turner, *Weber and Islam: A Critical Study* (Londra and Boston: Routledge & Kegan Paul, 1974); H. A. R. Gibb ve Harold Bowen, *Islamic Society and the West* (Oxford: Oxford Üniversitesi Yayınları, 1952); Ira Lapidus, *Muslim Cities in the Later Middle Ages* (Cambridge: Harvard, 1967). Lapidus'un 'İslam şehrini' yorumlarken yerleşik bir formdan ziyade sosyal bir süreci vurgulayarak daha nüanslı bir yaklaşım sunduğu belirtilmelidir.

⁶⁷ Weber 'burgherların' şehre ait olmayan mahkemelere gitmesinin yasaklandığını bu da mahkeme seçiminde bir şehirli cemaate ait olma durumu oluşturduğunu belirtir. Böylelikle diğerlerinden farklı bir şehirli halk topluluğu oluşur. Weber, *The City*, 111.

⁶⁸ Weber, *The City*, 112.

gelişmeler Weber'in modelindeki rasyonelite, şehir birliği ve özerklik gibi Batılı erdemlerin önemli göstergeleri olmuştur. Diğer taraftan, kadının uyguladığı şer'i hukuk ile yönetilen İslam toplumları bu yasaları geliştirememiştir. İslam şehirleri kendi 'rasyonel' hukukunu üretmiş Batı şehirlerinin tersine katı yasaların gelişigüzel uygulanmasının mahsulüdür. Turner'ın da Weber'in birçok yaklaşımını eleştirmesine rağmen 'İslam şehrinin' 'köy' doğasında olduğunda hemfikirdir.⁶⁹

Batı ve Doğu şehirlerini birbirinden ayıran en önemli özellik burgher kimliğinin ortaya çıkmış olmasıdır. Burgher bağlarından kopmuş özgür bireyi temsilen kullanılmıştır. Bu yaklaşıma göre, bu özgür bireyler sosyal dayanışma sergileme becerisine sahip, kendi şehirlerine özgü yasa yapabilen ve kendi özerk idari kurumlarını oluşturabilmiş şehirlilerdir. Diğer taraftan, İslami kurumlar hiçbir zaman şehirli halk tarafından korunan özerk sivil kurumlar haline dönüşmemiştir. İslami kurumlar devleti korumak için vardır.⁷⁰ İki tarihsel gerçek şehir kültürünün İslam toplumlarında olmadığı görüşünü savunmak için kullanılmıştır: 1. 'İslam şehirleri' hiçbir zaman özerk kurumlar tarafından yönetilmemiştir, 2. hiçbir zaman kendi yasaları olmamıştır.

Batı'nın özgür vatandaşları Doğu'da yoktur. Weber ve Turner için Doğu'nun şehir kültürünü yaratamamış olmasının birçok nedeni bulunmaktadır. Örneğin, İslam'ın topluma olan etkisi ile bağlantılı olarak İslam'da büyümenin var olması bir faktör olarak gösterilmiştir. Weber geleneksel gruplar arasındaki bariyerlerin değişik büyü tarzlarına inanmalarından dolayı son derece güçlendiğini bu sebeple de ritüellere dayalı bir toplum yaratamadıklarını söyler. Ritüeller insanları şehir etrafında şehirliler olarak bağlayacak bir bağdır.⁷¹

Bu yeteneksizliğin temel nedeni ise savaşçıların organizasyonunun sultanın köleleri olarak yapılmış olmasıdır. Bu, Doğu sultanlığının ataerkil

⁶⁹ Şehirler üretim merkezleri değil, kırsal alanı sömüren birer 'parazittirler.' Tuner Weber'in fikirlerini geliştirerek klan ve aşiret bağlarının kopması sayesinde 'burgher' kimliğinin Batı şehirlerinde ortaya çıktığını söyler. Burada 'burgher' kırsal kesimde yaşayanlardan farklı bir kimliği vurgulamak için kullanılmış bir terimdir. Turner, *Islam: Islam, State, and Politics*, 103.

⁷⁰ A.g.e.

⁷¹ Weber, *General Economic History*, 323.

yapısından kaynaklıdır. Weber savaş aletlerine sahip olmayı Doğu ve Batı arasındaki büyük fark olarak fark olarak göstermektedir. Antik Yunan ve ortaçağ Avrupa'sında kendi silahlarına sahip özgür bireylerden oluşan ordular şehirlerdeki ilk dayanışma ağlarını yaratmış, gittikçe profesyonelleşen karakterleriyle şehirlerde mesleki bağ üzerinden bir şehirli kimliği geliştirmiştir. Weber bu ordular ile yeniçeri ordusunu karşılaştırır. Sultancılık teorisi altında Doğu'daki yönetimin en önemli özelliğinin kölelerden oluşan bir profesyonel ordunun bulunması olduğunu söyler.⁷² Köle ordusu, yeniçeriler, halktan daha ayrıcalıklı haklara sahiptir ve sahipleri olan sultanlarına tamamen sadıktır. Yeniçeriler sultanın tiranlık rejiminin devamını sağlayan en önemli etkidir. Bu sebeple şehirde dahil Doğu toplumlarında hiçbir özerk yapı oluşmamıştır.

Üretim araçları, hukuk ve savaş yöntemleri açısından Doğu ve Batı toplumlarını karşılaştıran Weber için ön plana çıkan değerlendirmenin rasyonalitenin doğuşu ekseninde incelendiğini görüyoruz. Rasyonalitenin ortaya çıkması ise birçok değişik faktör sayesinde ortaya çıkmış özgür bireyin şehirlerde kendini göstermesiyle olmuştur. Aslında tüm mesele Doğu'da bir türlü görülemeyen özgürlüktür. Sosyal bilim tarihinde son derece önemli bir yeri olan Weber, Doğu ile ilgili analizlerinde yüzyıllardır ortaya konmuş basit bir kriter ekseninde çalışmalarını sürdürmüştür: özgürlük.

On altı ve on yedinci yüzyıldan günümüze ulaşan metinlerde Osmanlı tiranlığı köle yöneticiler ve disiplinli ordusu sayesinde ortaya çıkmış güç olarak değerlendirilmektedir. Bu güç ve tiranlık hayranlık uyandırmış, bazı metinlerde Osmanlı tüm dünyaya hükmedecek bir monarşi olarak gösterilir. Bu hayranlık on sekizinci yüzyıl Avrupa düşünürleri arasında ortadan kalkar ve sadece askerlerin değil tüm Osmanlı tebaasının köle olduğu öne sürülür.

Geçmişte tiranlık, senyörel monarşi, veya Doğulu despot olarak tanımlanmış olan Osmanlı yönetimi Weber tarafından Sultancılık olarak

⁷² Weber, *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*, 1015-1019.

tanımlanmış ve yeniçerilerin köle olduğu ve sultana tam bağılılık içinde oldukları öne sürülerek bu her türlü özgürlüğün önündeki en önemli engel olarak gösterilir.

SONUÇ

Bu makalede sonuç olarak üstünde durulması gereken en önemli unsur on altı ve on yedinci yüzyıl seyyahları ile Weber'in yaklaşımlarının farklılığıdır. İlk grubun Türkler hakkında konuştuğu ve Osmanlı yönetimi hakkında tiranlıktan, senyör monarşisine varan bir yelpazede değişik yorumlar yaptıklarını görüyoruz. Bu değişik yorumlar Osmanlı İmparatorluğu'nu, onun sosyal yapısını, ordusunu ve yönetim metotlarını anlamaya konsantre olmuşlardır. On altı ve on yedinci yüzyıl seyyahları için Doğu'da bir çok farklı yapı ve kültür bulunmaktadır. Doğu'yu incelerken homojen bir yapıdan bahsetmemektedirler. Bu yaklaşım Aydınlanma Çağı düşünürleri arasında kaybolur. Doğulu despot modelini temsil etmeye başlayan Osmanlı hükümeti iç politikada Fransız monarşisini eleştirme aracı haline gelmiştir.

Weber'de tüm bu çok seslilik kaybolmaktadır. Doğu büyük bir kitle haline gelir, nerdeyse 'Batılı olmayan' her şeyi içine attığı bir kara delik gibidir. Doğulu kültürler arasındaki fark kaybolur. Hepsi 'Batı'da' olan şeylerle karşılaştırılarak hatta yargılanarak değerlendirilir. Doğu homojen bir yapı haline gelir. Hiçbir zaman olamamış 'öteki' yapı.

'Doğu' şehri de benzer bir şekilde batı şehrinde bulunan hiçbir özelliği bulundurmeyen bir mekan olarak ortaya çıkmıştır veya batılı özellikler orada sadece kısa süreli olarak ve ilkel bir formda kendini gösterir. Gerçekte şehir olmayan bir yapıdır. Bu sebeple bu tanımlayıcı şehrin yeri haritada bile gösterilmemektedir. Weber'in herhangi bir zamanda bahsettiği Doğu şehrinin Çin'de mi, Osmanlı İmparatorluğu'nda mı, yoksa Osmanlı harici bir İslam toplumunda mı olduğu bilinmemektedir. Bu son derece genelleyici tanımlarıyla Avrupa'nın dışında bulunan ama gerçekte şehir olmayan bir yapının tasvir edilmesidir.

Fakat Weber'in tanımlarını takip ederek Müslümanların yaşadığı toplumlardaki şehirleri 'İslam şehri' teorisi altında çalışan geniş bir literatür oluşur. Weber'in Doğu şehri üzerine yorumları ve 'İslami Şehir' teorisi her yönüyle eleştirilmiştir.⁷³ Modern şehir tarihçiliğinde yeni eğilim her bir şehri kendi coğrafyası, ekonomisi ve diğer bir çok özellikleri ekseninde ve tipolojilerin etkisinde kalmadan çalışmaktadır.⁷⁴

Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'na konsantre olduğunda, Weberci yaklaşımın şehir değerlendirmesinin Osmanlı yönetimi hakkında da spesifik bir yorum sunduğu görülmektedir. Weber sivil erdemin, bağımsız bireylerin ve özerk sivil kurumların Doğu'da bulunmamasının nedenini 'köleleştirilmiş idari ve askeri elit tabaka' olarak göstermektedir. Bu makalede değerlendirilmiş tüm yazarlar için kölelik Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetim biçimini tespit etmekte önemli bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. Weber'de köle yönetici elit ve ordu tamamıyla sadık güç grupları olarak kabul edilmekte ve sultanın gücünü despotluğa çevirdiği öne sürülmektedir. Bu tezde özellikle yeniçerilerin köleliğine ve sadakatine değinir.

⁷³ 'İslami şehir' teorisi daha çok Fransız yazarlar tarafından Tunus ve Fes gibi Kuzey Afrika şehirlerini çalışmak için kullanılmıştır. W. Marçais, "L' Islamisme et la vie urbaine," *L'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, Comptes Rendus* (Paris: January-March 1928), 86-100; R. Brunschvig, "Urbanisme médiéval et droit musulman," *Revue des Études Islamiques* 15 (1947), 127-155; J. Sauvaget, *Alep: Essai sur le Développement d'une Grande ville Syrienne, Des Origines au Milieu du XIXe Siècle* (Paris: P. Geuthner, 1941); G. E. Von Grunebaum, "The structure of the Muslim town," *American Anthropologist* 57, no. 2, (1955), 141-158; G. Baer, "The administrative, economic and social functions of the Turkish guilds," *International Journal of Middle East Studies* 1 (1970), 28-50.

'İslami şehir' teorisinin eleştirisi için: Albert Hourani, "The Islamic City in the Light of Recent Research," *The Islamic City* içinde, der. A. H. Hourani ve S. M. Stern (Oxford: B. Cassirer, 1970), 36-66; S. M. Stern, "The Constitution of the Islamic City" *The Islamic City* içinde, der. A. H. Hourani ve S. M. Stern (Oxford: B. Cassirer, 1970), 25-51. Bu kitap 'İslami Şehir' modelini değişik açılardan tartışan konferans sunumlarından derlenmiştir. Bu konferans ve kitapla 'İslami şehir' teorisi eleştirilmeye başlamıştır. Andre Raymond, "Islamic City, Arab City: Orientalist Myths and Recent Reviews," *British Journal of Middle Eastern Studies*, cilt. 21, no.1 (1994), 3-18; Janet L. Abu-Lughod, "The Islamic City—Historic Myth, Islamic Essence, and Contemporary Relevance," *International Journal of Middle East Studies* 19, no. 2 (1987), 162-163.

⁷⁴ Ethem Eldem, Daniel Goffman ve Bruce Masters, *The Ottoman City between East and West: Aleppo, Izmir and Istanbul* (Cambridge: Cambridge Üniversitesi Yayınları, 1999), 13.

Yeniçerilerin statüsünün kölelik olup olmadığı Osmanlı tarih yazıcılığında hala tartışma halinde olan bir konudur. Fakat bunun ötesinde, böyle bir kölelik olduğu varsayıldığında dahi, bunun sorgusuz bir sadakati nasıl yarattığı bu makalenin yazarı için bir muammadır. Son on yılda yeniçerilerin sultanla halk arasında bir aracı grup olduğunu ve sultanın gücünü dengelediğini ileri süren önemli bir literatür ortaya çıkmıştır.⁷⁵ Bazı tarihçiler bu aracı rolü ‘demokratik bir misyon’ olarak yorumlamakta ve bunun on yedinci yüzyılda Osmanlı yönetimini ‘İkinci İmparatorluk’ olarak nitelendirilebilecek yeni bir yapıya kavuşturduğunu iddia etmektedir.⁷⁶ Bu yorum tartışmayı bir diğer uç noktaya çekmek olarak kabul edilebilse de yeniçerilerin sadakatının nelere veya kime olduğu tartışması son derece meşrudur. Yeniçerilerin on yedinci yüzyıl İstanbul’undaki rolleri üzerinde yapmış olduğum çalışmam yeniçerilerin ve sivil halkın bir dayanışma oluşturduğu ve Osmanlı devletinin politikalarını desteklemediklerinde sultanı protesto etmekten çekinmediklerini göstermektedir.⁷⁷ Tüm bu yeni araştırmalar Weber’in ‘köle ordu ve yönetici elit’ yorumunu çürütmekte ve Osmanlı İmparatorluğu’nda kölelik nedir sorusunu araştırmak için meşru bir zemin yaratmaktadır.

KAYNAKÇA

Birincil Kaynaklar

⁷⁵ Cemal Kafadar, “On the Purity and Corruption of the Janissaries,” *Turkish Studies Association Bulletin* 15(1991), 273-279; Donald Quataert, “Janissaries, Artisans and the Question of Ottoman Decline 1730-1914,” Donald Quataert der., *Workers, Peasants and Economic Change in the Ottoman Empire 1730-1914* içinde, (Istanbul: Isis Yayınları, 1993), 197-203; Cengiz Kırılı, “A Profile of the Labor Force in Early-Nineteenth Century Istanbul,” *International Labor and Working Class History* 60 (2001), 125-140.

⁷⁶ Baki Tezcan, *The Second Ottoman Empire: The Political and Social Transformation in the Early Modern World* (Cambridge: Cambridge Üniversitesi Yayınları, 2010).

⁷⁷ Gülay Yılmaz, “The Economic and Social Roles of Janissaries in a Seventeenth-Century Ottoman City: The Case of Istanbul,” Doktora tezi (McGill Üniversitesi, 2011.)

- Busbecq, Ogier Ghiselin de. *The Turkish Letters of Ogier Ghiselin de Busbecq. Imperial Ambassador at Constantinople 1554-1562.* Çeviren Edward Seymour Forster. Oxford, 1968.
- Knolles, Richard. *The General Histoire of the Turks, From the First Beginning of That Nation to the Rising of the Ottoman Familie: With all the Notable Expeditions of the Christian Princes Against Them.* Londra: Adam Islip, 1603.
- Montesquieu, Charles de Secondat. *The Spirit of Laws.* Şikago, Londra, Toronto: Encyclopedia Britannica., 1952.
- Navagero, Bernardo. “Relazione Dell’Impero Ottomano.” *Relazioni Degli Ambasciatori Veneti al Senato*, cilt 1., (Firenze, 1840).
- Nicolay, Nicolas *Dans L’empire de Soliman le Magnifique.* Yayın yeri belirtilmemiş: Press du Cnrs, 1989), 65.
- Rycaut, Paul. *The Present State of the Ottoman Empire.* Londra: John Starkey and Henry Brome, 1668.
- Soranzo, Lazaro. *The Ottoman of Lazaro Soranzo.* Londra: John Windet, 1603.

İkincil Kaynaklar

- Abu-Lughod, Janet. “The Islamic City – Historic Myth, Islamic Essence, and Contemporary Relevance.” *International Journal of Middle Eastern Studies* 19, no. 2 (1987): 155-176.
- Atkinson, Geoffrey. *Les Relations de voyages du XVIIe siècle et l’évolution des idées: contribution à l’étude de la formation de l’esprit du XVIIIe siècle.* Paris: E. Champion, 1924.
- Baer, G.. “The administrative, economic and social functions of the Turkish guilds.” *International Journal of Middle East Studies* 1 (1970): 28-50.
- Brunschvig, R.. “Urbanisme médiéval et droit musulman.” *Revue des Études Islamiques* 15 (1947): 127-155.

- Canbakal, Hülya. *Society and Politics in an Ottoman Town: Ayntab in the 17th Century*. Leiden, Boston: Brill Publications, 2007.
- Çırakman, Aslı. *From the "Terror of the World" to the "Sick Man of Europe" European Images of Ottoman Empire and Society from the Sixteenth Century to the Nineteenth Century*. New York, Washington: Peter Lang., 2002.
- Crone, Patricia. "Weber, Islamic Law, and the Rise of Capitalism." İçinde *Max Weber and Islam*. Derleyen Toby E. Huff. New Jersey, 1999.
- Dodds, Muriel. *Les Récrits de voyages: sources de L'Esprit des lois de Montesquieu*. Paris: Champion, 1929.
- Eldem, Edhem, Daniel Goffman, and Bruce Masters. *The Ottoman City between East and West: Aleppo, Izmir and Istanbul*. Cambridge: Cambridge Üniversitesi Yayınları, 1999.
- Findley, Carter. *Bureaucratic Reform in the Ottoman Empire: The Sublime Porte 1789-1922*. Princeton: Princeton Üniversitesi Yayınları, 1980.
- Gerber, Haim. *Economy and Society in an Ottoman City: Bursa, 1600-1700*. Jerusalem: The Hebrew Üniversitesi, 1998.
- Gibb, H. A. R. and Harold Bowen. *Islamic Society and the West*. Oxford: Oxford Üniversitesi Yayınları, 1952.
- Grunebaum, G. E. Von. "The structure of the Muslim town." *American Anthropologist* 57, no.2 (1955): 141-158.
- Hamilton, Alastair. "Max Weber's Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism," içinde Stephen Turner der., *The Cambridge Companion to Weber*. 151-172. Cambridge: Cambridge Üniversitesi Yayınları, 2000.
- Heywood, C. J. "Sir Paul Rycout, A Seventeenth-Century Observer of the Ottoman State: Notes for a Study." İçinde Ezel Kural Shaw ve C. J. Heywood, derleyen. *English and Continental Views of the Ottoman Empire 1500-1800*. Los Angeles: Kaliforniya Üniversitesi Yayınları, 1972.
- Hobsbawm, Eric. *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge Üniversitesi Yayınları, 2000.

- Hourani, Albert. "The Islamic City in the Light of Recent Research." İçinde A. H. Hourani ve S. M. Stern derleyen. *The Islamic City*. 36-66. Oxford: B. Cassirer, 1970.
- Isin, Engin. *Being Political: Genealogies of Citizenship*. Minnesota: Minnesota Üniversitesi, 2002.
- Kafadar, Cemal "On the Purity and Corruption of the Janissaries." *Turkish Studies Association Bulletin* 15(1991): 273-279.
- Kaiser, Thomas "The Evil Empire? The Debate on Turkish Despotism in Eighteenth Century French Political Culture." *The Journal of Modern History* 72. Şikago (2000): 69-81.
- Kırlı, Cengiz. "A Profile of the Labor Force in Early-Nineteenth Century Istanbul." *International Labor and Working Class History* 60 (2001): 125-140.
- Kunt, Metin. *The Sultan's Servants: The Transformation of Ottoman Provincial Government, 1550-1650*. New York: Columbia Üniversitesi Yayınları, 1983.
- Lapidus, Ira. *Muslim Cities in the Later Middle Ages*. Cambridge: Harvard, 1967.
- Love, John. "Weber's Orient." İçinde Stephen Turner der. *The Cambridge Companion to Weber*. 172-200. Cambridge: Cambridge Üniversitesi Yayınları, 2000.
- Marçais, W.. "L'İslamisme et la vie urbaine," *L'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, Comptes Rendus*. Paris: January-March 1928): 86-100.
- Patricia Springborg. *Western Republicanism and the Oriental Prince*. Oxford: Polity Yayınları, 1992.
- Pocock, John Greville Agard. *Barbarism and Religion*, cilt 4: *Barbarians, Savages and Empires*. Cambridge: Cambridge Üniversitesi Yayınları, 2005.
- Quataert, Donald. "Janissaries, Artisans and the Question of Ottoman Decline 1730-1914." İçinde Donald Quataert, derleyen, *Workers, Peasants and Economic Change in the Ottoman Empire 1730-1914*. 197-203. İstanbul: Isis Yayınları, 1993.

- Raymond, Andre. "Islamic City, Arab City: Orientalist Myths and Recent Reviews." *British Journal of Middle Eastern Studies*, cilt 21, no.1 (1994): 3-18.
- Rodinson, Maxime. *Islam et Capitalisme*. Paris, 1966.
- Said, Edward. *Orientalism*. New York: Vintage Books, 1994.
- Sauvaget, J.. *Alep: Essai sur le Développement d'une Grande ville Syrienne, Des Origines au Milieu du XIXe Siècle*. Paris: P Geuthner, 1941.
- Stern, S. M. "The Constitution of the Islamic City." İçinde A. H. Hourani ve S. M. Stern derleyen *The Islamic City*. 25-52. Oxford: B. Cassirer, 1970.
- Tezcan, Baki. *The Second Ottoman Empire: The Political and Social Transformation in the Early Modern World*. Cambridge: Cambridge Üniversitesi Yayınları, 2010.
- Turner, Bryan. *Islam: Islam, State, and Politics*. Routledge, 1974.
- Turner, Bryan. *Weber and Islam: A Critical Study*. Londra and Boston: Routledge & Kegan Paul, 1974.
- Valensi, Lucette. *Venice and the Sublime Porte, the Birth of the Despot*. Ithaca, Londra: Cornell Üniversitesi Yayınları, 1993.
- Weber, Max. *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*. Londra: Kaliforniya Üniversitesi Yayınları, 1978.
- Weber, Max. *General Economic History*. Londra: George Allen & Unwin Ltd., 1927.
- Weber, Max. *The City*. New York: The Free Press, 1966.
- Wittfogel, Karl August. *Oriental Despotism; A Comparative Study of Total Power*. New Haven: Yale Üniversitesi Yayınları, 1978.
- Yılmaz, Gülay. "The Economic and Social Roles of Janissaries in a Seventeenth-Century Ottoman City: The Case of Istanbul," Doktora Tezi. McGill Üniversitesi, 2011.